

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9 MİLLETLERARASI
TÜRK HALK
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

TÜRK HALK EDEBİYATI

GELENEKSEL ANLATILARDA BİR ŞAMAN/SUFİ SİLAHI: TAHTA KILIÇ

Ali DUymAZ¹

“Tahta Kılıç”ın Mitolojik ve Dinî Kökeni Üzerine

Şamanizm ve Mitolojide Tahta Kılıç

Türk kültür tarihi üzerine yapılan araştırmalara göre “tahta kılıç”ın tarihsel anlamda görüldüğü ilk ortam Şamanizm tabir edilen ve inanç olup olmadığı halen tartışılan kamlık uygulamalarıdır. Tahta kılıç simgesinin şaman davulları üzerinde figür olarak yer aldığı, kötü ve şer ruhları korkutmak ve kaçırmak amacıyla bu figürlerin şaman davulu üzerine işlendiği kaynaklarda kayıtlıdır. Konu üzerinde kapsamlı ve ilk araştırmalara imza atmış olan Abdülkadir İnan, Çin sınırları içinde yaşayan Urenha şamanlarının *tüngür* adı verilen davullarının bir tarafında sıralanan *erenler* yani *ongonlar* arasında bir de tahta kılıç (hılıç) bulunduğunu, şamanın bu kılıçla, kötü ruhlara karşı savaştığını kaydeder (İnan 1986: 80; Radloff 2008: 290). Fuzuli Bayat ise sufi merasimleriyle karşılaştırmalı olarak bazı ek bilgiler verir. Buna göre şaman olma ritüelinde şamanlara tahta kılıç ile yay ve ok verildiğini kaydeden Bayat, Orta Asya’nın hem erkek hem de kadın şamanlarının hasta tedavi etmeye giderken yanlarında tahta kılıç veya gerçek bir kılıç taşıdıklarını belirtir (Bayat 2006: 167-168). “Ağaç kılıç”lı kamlara tarih kaynaklarında da rastlanır. Nitekim Zeki Velidi Togan, Herodot’un ravisi Aristes’tan alınan bilgiden hareketle MÖ VII. asrın ortalarında Orta Tiyanşan’da yaşamış olan Argippay adlı İskit kavminin saçlarını tıraş eden ve silahsız yani “ağaç kılıç”lı reislerinin, şamani “kam”lar yahut diğer tabirle “tüyün” (tüdhün)ler olması gerektiğini söyler (Togan 1981: 27). Bu bilgiye göre “tahtadan kılıç” taşıyan bu “kam”lar, kabileler arasında barışı sağlayan, bilgi öğretene, bilge, yol gösterici, sihir yapan olağanüstü nitelelikli kişilerdir.

1 Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, ali_duyamaz@hotmail.com.

Evliya menakıpnameleri üzerinde araştırmaları olan Ahmet Yaşar Ocak da veli menkıbele-
rindeki motifleri değerlendirirken “tahta kılıçla savaşıma” motifini şamanlık kökenli bir motif olarak
değerlendirir. Ahmet Yaşar Ocak, Şamanların ayin yaparken vecd haline girebilmek için çaldıkları
davuldan başka bir de tahta kılıç bulduklarını, bununla kötü ruhlarla karşı savaştıklarını
vurgulamaktadır. Bu anlamda tahta kılıç şamanların şer kuvvetlerle mücadele için kullandığı bir
savaş aracıdır (Ocak 2012: 141).

Türk şamanizmi dışında bazı Batı Avrupa kavimlerinde de “tahta kılıç”ın sembolik olarak
kullanıldığı dikkati çekmektedir. Mesela ardılı tarafından ruhunun kendisine geçmesi için kutsal
kralı öldürme geleneğinin taklidî olarak uygulandığı halklardan Bohemyalıların yaşadığı Semic
ve Pilsen’de kralın başının kesilmesi töresi Whit-Monday’de yerine getirilir ve bu sembolik baş
kesme töreninde “tahta kılıç” kullanılır (Frazer 2004: 238-240).

Mitik dönem içinde yer aldığını düşündüğümüz Şamanlık uygulama ve inançlarında “kı-
lıç”ın simgesel bir işlev üstlendiğini, bir savaş aracından ziyade hastalara musallat olan şer ruh-
ları kovmak için kullanılan bir tedavi edici gereç olarak kullanıldığını izlemekteyiz. Genellemek
gerekirse tahta kılıç, şamanın savaş aracıdır, ancak bu savaş düşmanla değil şer ruhlarla ya-
pılmaktadır ve “tahta kılıç” da simgesel bir işlev üstlenmektedir. Şüphesiz ki bu eğretileninin
kökeninde de “Tanrı’nın kılıcı” veya “tanrısal kılıç” algısı yatmaktadır.

Dinî Metinler Olarak Hadislerde Tahta Kılıç

Hiz. Muhammed’in, fitneyi önlemek, etkisini azaltmak amacıyla fitne sırasında silah satışı-
nı ve elde silah bulundurmaya yasakladığı bilinmektedir. Hadis rivayetlerde bu yasak “mevcutların
kırılması”, “taşa çalınması”, tahtadan kılıç kuşanılması” şeklinde ifade edilir. Hiz. Muhammed’in
ashabına “Müslümanlar arasında fitne çıktığı vakit tahtadan bir kılıç edinir” diyerek öldürücü silah
buldurma yasağını dile getirdiği hadis kaynaklarında yazılıdır. Hadis kitapları, bu yasağa uyup
tahta kılıç taşıyanlar arasında Ebu Müslim ile Ühban ibnu Sayfi’yi isim olarak sayar. Mesela Ebu
Müslim ile ilgili hadis rivayeti şöyledir: “Hz. Ali, Hiz. Muaviye ile olan mücadelesi sırasında hazırlık
yapmak üzere Basra’ya gelir ve Ebu Müslim’e uğrayarak: “Bana yardım et” der. Ebu Müslim “ha-
yır” diye kestirip atmaktansa lisan-ı hal ile bunu ifade etmeyi tercih ederek kılıcını getirir. Kınından
bir karış kadar sıyrır. Hiz. Ali (radiyallahu anh)’ye bunun tahtadan olduğunu gösterdikten sonra şu
açıklamayı yapar: “Can dostum ve senin amcaoğlun (aleyhissalâtu vesselâm) benden, “Müslü-
manlar arasında fitne çıktığı zaman tahta kılıç edinmem” hususunda söz aldı (ve ben de yaptım.
Buna rağmen) seninle harbe çıkmamı istersen yine de çıkarım.” Hiz. Ali şu cevabı verir: “Ne sana,
ne de kılıcına ihtiyacım yok.” (Canan 13: 202-204, 337).

Söz konusu hadisten görüleceği üzere Hiz. Muhammed’in savaş çıkmaması, kan dökül-
memesi için başvurduğu tedbirler arasında en önde gelenlerden birisi “tahta kılıç” kuşanmaktır.
Böylece fitnenin önlenip kan dökülmemesi sağlanır ve insanları barışa yönlendirir. Yani tahta
kılıç, fitne önleyici, barış sağlayıcı bir işlev görmüş olur.

Alevi-Bektaşî toplulukları da Hiz. Ali’yi tahta kılıçlı tasavvur ederler. Hatta Zülfikar’la birleş-
tirerek iki uçlu bir kılıç olarak tasarladıkları “tahta kılıç”ın önemli bir kaynağı da hadislerdir. Hacim
Sultan ağaç kılıcı eline alıp hadis rivayetindeki ifadeyi söyleyerek, yani “Lâ feta illâ Ali ve lâ seyfe
illâ Zülfikar” diyerek savaşır.

Alplara Özgü Epik Nitelikli “Kara Polat Öz Kılıç”

Kimi eğretilenlere karşın kılıcın bir savaş gereci olarak imali ve kullanımının esas alınması gerekir. Akıncı ve savaşçı bir toplumsal zeminden gelmeleri itibarıyla Türklerin demiri işleyerek başta kılıç olmak üzere çeşitli savaş araç ve gereçleri ürettikleri bilinmektedir. Bu hususta çeşitli kaynaklarda bazı farklı görüşler olmasına rağmen, genellikle demir işlemenin Türk kültüründeki yeri hakkında bolca malzeme mevcuttur. Zeki Velidi Togan’a göre Türkistan’da demir kültürü MÖ 2000’lerde bilinmektedir. Demir madenlerinin bol bulunduğu sahalarda yaşayan bazı Kırgız, Karluk ve Başkurt gibi Türk kabilelerinin Orta Asya’da demir kültürünün gerçek taşıyıcıları olarak Çin ve Arap kaynaklarında zikredildiğini beyan eden Togan, Eski Göktürklerin Talka Demir Kapısı yakınlarındaki oturma hayat sahalılarında sonradan en iyi silahlar yapılan demir ve çelik endüstrisi bölgesi denebilecek önemde Pulad şehrinin bulunduğunu, eski Göktürk sahasından Horasan’a demir levhalar, karaçori ve bilgatekini denilen güzel kılıçların ihraç olunduğunu belirtmektedir. En iyi kılıçları Hazarların yaptığını, İran destanının Türkleri en eski zamandan beri bir çeliğe bürünmüş millet olarak tavsif ettiğini kaydeden Togan, bu bilgilerden hareketle tarihe devirlerde Türk kavimlerinin yaptıkları demirciliği, onların tarihten önceki zamanlarda da geliştirdikleri bir sanatları olarak kabul etmek gerektiğini vurgular (Togan 1981: 30-31; ayrıca bk. Gökyay 1973: CCCLVII-CCCLVIII).

Türk kültüründe üzerine “kılıcıma doğranayım” şeklinde ant içmek gibi bir uygulamanın yaygın olarak görüldüğü bir silah olarak kılıç, hükümdar timsalidir ve kutsal sayılmaktadır. “Kılıcın altından geçmek” uygulaması, “özür dilemek, suçunun bağışlanmasını dilemek” anlamına gelir. Dede Korkut alpları konum ve itibarlarını ya “kılıç” ya da “ekmek” ile kazanırlar. Burada kılıç, alpin “hüner”ini simgeler. Aynı biçimde verdiği sözü henüz yerine getirmemiş veya üzerinde bir sorumluluk bulunan bir erkek, eşi ile arasına “kılıç” koyarak gerdeğe girmez, girse de murat alıp murat vermez. En eski metinlerden günümüze kadar kılıçların değeri ve önemi hakkında literatürde yeterince bilgi ve değerlendirme vardır. Biz akıncı-savaşçı Türklerin tarihe veda edişinin izlerini taşıyan Dede Korkut Kitabı’ndan hareketle bir takım değerlendirmeler yapmakla yetineceğiz. Dede Korkut Kitabı’nda alpların kılıçları “kara polat öz kılıç” ifadeleriyle anılmaktadır. Gökyay’a göre “kara” kuvvetin ifadesi, polat çelikten yapıldığının işareti, “öz” de kılıcın sağlamlığını, kılıcın ta kendisi olduğunu anlatan bir nitelemedir (Gökyay 1973: CCCLVIII-CCCLIX).

Dede Korkut Kitabı’nın mukaddimesinde “çalup keser öz kılıcı muhanneşler çalınca çalmasa yig, çalabilen yiğide ok ile kılıçtan bir çomak yig” şeklinde bir ifade geçer. İnsan ile nesne arasındaki kalite itibarıyla bir uyumu hem işaret eden bu ifadeye göre kılıç, “kara polat” ve “öz” olmalıdır. Dede Korkut Kitabında kılıç genellikle “kara polat” ve “öz” kavramlarıyla nitelenir. Orhan Şaik Gökyay, “kara polat” sözlerini “kara çelik, iyi çelik, kırılmaz çelik” şeklinde anlamlandırır (Gökyay 1973: 237). Bir yerde “gök polat” ifadesi de kullanılır (Gökyay 1973: 78). Çelik kılıç Türklerin at ile birlikte bozkır medeniyetinin temelini oluşturan ve onların Anadolu içlerinde vatan tutmalarının temel aparatı olmuştur. Çelik kılıçlar 1700’lerden itibaren tüfek karşısında yenilgiye uğramıştır. Jared Diamond, son yıllarda oldukça ilgi gören *Tüfek, Mikrop ve Çelik* adlı eserinde “1700’lerde tüfekler Amerikan yerlileri ile başka yerli halklar karşısında Avrupalıları üstün duruma getiren başlıca silah olarak kılıçların yerini aldı.” der (Diamond 2010: 82). Elbette tüfek gibi ateşli silahlarla birlikte çelikten üretilmiş başta kılıç olmak üzere geleneksel

silahların hâkimiyeti de sona ermiştir. Ancak gerek Dede Korkut Kitabı'ndan alıntıladığımız gibi, gerekse Diamond'un özellikle Amerika'yı işgale giden İspanyolların bilhassa İnkalarla mücadelesini anlatırken belirttiği üzere çelik kılıçlar da bir önceki medeni devrin ve/veya seviyenin silahı olan "küt sopa"lara (Diamond 2010: 83) veya "çomak"lara karşı üstün bir silah olarak uzun yıllar egemenlik unsuru olarak kullanılmışlardır. Burada silah olarak kullanılan sopadan veya çomaktan bahsetmemizin sebebi "çelik" yerine "tahta"nın sembolik olarak sonraki devirlerde de kullanılacağına dair vurgu yapmaktır. Dede Korkut Kitabı'ndan alıntıladığımız ifadenin son kısmında yer alan "çalabilen yiğide" ifadesi, insanı ve onun becerisini, hünerini öne çıkarırken aleti ikinci plana atmaktadır.

Yukarıdaki özet bilgilerden de anlaşılacağı üzere Türk kavimlerinin destanî tarihlerinde, yani epik dönemlerinde alp, atı ve "polat"tan imal edilmiş kılıcı ile bir bütünlük arz eder. Bu savaşçı-akıncı insan modeline yaslanan "bozkır" kültürünü diğer "yağmacı" toplumlardan ayıran temel ilke Türk kültüründe nesneden çok insanın, yani alpin hüner ve erdeminin ön planda tutulmasıdır.

Veli ve Efsunlu "Tahta Kılıç"

Mevlana ve "Tahta Kılıç" Manaları

Tasavvuf kültürü ve edebiyatıyla birlikte çelik kılıçların yerini "tahta kılıç"lar almaya başlar. Mevlana'da "tahta kılıç" kavramının birkaç manada kullanıldığı görülmektedir. Mevlana, Mesnevi'sinde kılıf içindeki tahta kılıç ile "manasız can"ı aynı görür:

"Bu cisimde manasız can; hilafsız, kılıf içinde tahta kılıç gibidir.

Kılıfta buldukça kıymetlidir. Çıkınca yakmağa yarar bir alet olur.

Tahta kılıcı muharebeye götürme, ah ü figana düşmemek için önce bir kere muayene et;

Eğer tahtadansa, yürü... başkasını ara; eğer elmassa sevinerek ileri gel!"
(İzbudak 1995a: 56-57; Gölpınarlı 1985a: 162-163)

Mevlana "tahta kılıç"a hile anlamı da yüklemiştir:

"Cebrilerin hileleri beni bağladı, tahta kılıçları vücudumu yordu." (İzbudak 1995a: 88; Gölpınarlı 1985a: 252)

Mevlana, çocuk oyuncuğu anlamında "tahta kılıç"a yer verir:

"Halkın savaşı da çocukların savaşına benzer; tamamiyle özsüzdür, temelsizdir.

Hepsi de tahta kılıçla savaşır; hepsinin de gayreti faydasız şeyedir." (İzbudak 1995a: 275; Gölpınarlı 1985a: 564)

"Küçük erkek çocuklar, erliklerinden bir şey anlamazlar, güçleri kuvvetleri yoktur. Onun için onlara tahta kılıç daha yeğdir." (İzbudak 1995b: 293; Gölpınarlı 1985b: 546)

Mevlana'nın son bir kullanım şekli de kılıcın bir nesne olduğudur, asıl gücün insanda oluşuna vurguda bulunmasıdır:

“Sende adamlık olmadıktan sonra hançerlerin ne faydası var? Yürek olmadıktan sonra bunda ne fayda var ki?”

Tutalım Ali'den Zülfikar'ı miras aldın, Tanrı aslanındaki kol, sende de varsa göster.

Mesih'ten bir nefes bellediğini farz edelim, İsa'nın dudağı, dışı nerde ki a çirkin adam?

Kazanmak, bir şeyler elde etmek için diyelim ki bir gemi yaptın, Nuh gibi bir gemi kaptanı hani?

Tutalım ki İbrahim gibi put kırıyorsun, beden putunu onun gibi ateş içine atış nerde?

Delilin varsa meydana çıkar da tahta kılıcı bile o delille Zülfikar haline getir.

Bir delil, seni amelden alırsa o Tanrı'nın gazabıdır.” (İzbudak 1995b: 206; Gölpınarlı 1985b: 393)

Mevlâna, Divan-ı kebir'inde de “Çelikten yapılma kılıcın korkusunu yaratır mı tahta kılıç.” der (Gölpınarlı 1992: 163).

Ahmed Yesevî'nin “Tig-i Bâtın”ından Hacı Bektaş Veli ve Sarı Saltuk'a Tevarüs Eden “Tahta Kılıç”

Türk tasavvufunun ilk ve önder şahsiyeti Ahmed Yesevi, Divan-ı Hikmet'inde “*Tig-i bâtin birle nefsnî yançtım muna*” (Bâtın kılıcı ile nefsi parçaladım işte) (Eraslan 1983: 62-63) diyerek nefisle mücadele fikrini öne çıkarır ve nefsi yenmenin gereci olarak kılıcın “bâtın” şekline vurgu yapar. Dinî-tasavvufî edebiyatta kullanılan “*la seyfe illa zülfikar ve la fetâ illa Ali*” (Zülfikar'dan başka kılıç, Hz. Ali'den başka yiğit yok) hadisi ile birlikte “bâtın kılıcı” kavramı da manevî olarak edebe getirilme işine, evliya sillesine, kısaca ilahî şamar, manevi tokat karşılığı olarak verilmiştir. Zulmeden biri, umulmadık, beklenmedik bir derde maruz kalınca, ansızın gelen bu gibi acı olaylar, “erenlerin bâtin kılıcına uğradı”, “bâtın okuna geldi” gibi deyimlerle açıklanır. Yani bu deyim, umulmadık anda, tahmin edilmeyen yerden gelen musibetler için de kullanılır (Cebecioğlu 2009: 90, 390, 624).

“Bâtın kılıcı” kullanılarak nefisle mücadele, savaşın yeni şeklidir ve çelik kılıçların yerini “cihad-ı ekber” denilen nefisle mücadelede sembolik işlevli “tahta kılıç” alır. Ancak mutasavvıflar için söz konusu olan sadece nefisle mücadele değildir. Dünyanın herhangi bir yerinde kâfirlerle mücadeleyi de gazi-dervişler üstlenmiştir. Destanların yeni bir türevi olan gazaları anlatan menakıpnameler yeni bir tür olarak ortaya çıkarken bu menakıpnamelerde savaş kavramı bütün yönleriyle gazi-dervişlere göre yeniden güncellenir. Nitekim Ahmed Yesevî, halifesi olarak Anadolu'ya gönderdiği erenlerden Hacı Bektaş Veli'ye taç, şamdan, seccade, sofa ve alem gibi sembollerin yanı sıra her mücadeleden galip çıkmasını sağlayacak olan “tahta kılıç” da kuşatır. Bu “tahta kılıç” Ahmed Yesevî'den başlayarak Hacı Bektaş Veli'ye oradan da Sarı Saltuk, Abdal Musa, Hacim

Sultan, Kızıl Deli gibi diğer erenlere intikal edecektir. Tabir caizse Anadolu ve Rumeli, “tahta kılıç”lı erenler tarafından fetih ve irşat edilecektir.

Ayrıntıya girecek olursak Bektaşî menakıbnamelerinde ve bilhassa Hacı Bektaş Veli velayetnamesinde tahta kılıcın işlevine dair anlatımlar mevcuttur. Mesela Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli’ye göre Horasan halkından bir topluluğun ülkelerini yağmalayan Bedahşan ahalisinden şikâyetleri üzerine Ahmed Yesevi, nefes oğlu Kutbuddin Haydar’ı Horasanlı Müslümanlara yardım için göndermiş; ancak henüz çocuk yaşta olan Haydar’ın yenilip esir düşmesi üzerine şeyh, Hacı Bektaş’ı görevlendirmiştir. Bu görevlendirme esnasında Hacı Bektaş’ın beline tahta kılıç kuşatmış ve bu kılıç sayesinde Hacı Bektaş, kâfirleri yenmiş, Kutbuddin Haydar’ı kurtarmış, Bedahşanlıların İslâmiyeti kabullerini sağlamıştır (Ocak 2012: 180).

Hacı Bektaş’a Ahmed Yesevi tarafından kuşatılan bu “tahta kılıç”, Hacı Bektaş Veli tarafından da Rumeli’ne gaza ve cihada gönderdiği halifesi Sarı Saltık’a kuşatılmıştır. Bu, halifesinin kendisini temsile yetkisi olduğunun işareti bir olağanüstü “kılıç”tır. Tahta kılıç aynı zamanda bir pirlilik alametidir, onu taşıyanın büyük bir pir olduğunu ortaya koyar. Nitekim Balkanların fatihi Sarı Saltık menakıbnamelere göre gerek düşmana gerekse ejderhalar gibi olağanüstü varlıklara karşı savaşlarını tahta kılıcıyla yapar. Bektaşî menakıbnamelerine göre çobanlık yaparken Hacı Bektaş tarafından temiz yürekliliği beğenilen ve Hacı Bektaş’ın lütfuyla velilik mertebesine yükselen Sarı Saltık, Rumeli’de Müslümanlığı yaymakla görevlendirilir. Yola çıkarken Ulu Abdal ve Kîçi Abdal adında iki dervişini yanına katıp Sarı Saltık’ın beline bir de ağaç kılıç kuşatır. Sonradan Sarı Saltık Rumeli’ne geçip Kaligra denilen yerdeki ejderha ile mücadeleye tuttuğu zaman bu kılıçla onun başını kesecektir (Ocak 2002: 43; Ocak 2012: 180; Köprülü 1976: 54, 254). Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Ahmed Yesevi’nin Hacı Bektaş Veli ile bağlantısı ve Sarı Saltuk’a ulaşan tenbihatı şöyle anlatılır: “*Bu zat yüce seyyidlerden (Peygamberimizin soyundan) bir ulu sultan idi. Bu hakirin atası Türk-i Türkan Hoca Ahmed Yesevî hazretlerinin halifesidir ki mübarek isimleri Muhammed Buharî’dir ki, soylu ve asil temiz soydandır. Ancak Türklerin piri Hoca Ahmed Yesevî hazretleri, Hacı Bektaş-ı Veli-i Horasanî hazretlerini irşad edip Anadolu’ya, Selçuklular’a gönderdikde, Huda’nın hikmeti, Anadolu’ya Osmancık asrında gelip Orhan Gazi’yle gaza edip Yeniçeri askerini tertip eyledi. Daha sonra atamız Türkistan piri Muhammed Hanefî oğlu Hoca Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş-ı Veli’ye yardım için Muhammed Buharî’ye, Horasan erenlerinden 700 adam verip, “Var imdi Saltuk Muhammed’im Bektaş’ım, seni Rum’a gönderiyorum. Leh diyarında sapık inançlı olan Sarı Saltuk’un suretine girip o mel’unu ve Dobruca’da bir ejder böceği bu tahta kılıç ile öldürüp Makedonya, Dobruca ve yedi krallık yerde nam u nişan sahibi ol” diye Muhammed Saltuk-ı Buharî’yi Hacı Bektaş’a gönderdi. O da Saltuk Muhammed Buharî’yi Rum’a gönderip Dobruca kâfiristanında 70 nefer âşıklarıyla seyahat edip Keliğra mağaralarında ejderi katledip 40.000 kâfir ve Dobruca kralı Pravadi Kalesi’nde imana geldiler.*” (Kahraman-Dağlı 2008: 657).

Saltıknâme’de sık sık söz edilen tahta kılıç, Sarı Saltık’ın kâfirleri “hıyar mânendi doğradığı” bir silahtır. Saltıknâme’ye göre bu tahta kılıç, hurma ağacından yapılmış ve Hazreti Muhammed tarafından kendisine verilmek üzere Hızır’a teslim edilmiştir. Ocak, bu iki İslâmî motifin, yani Hızır ile Hz. Muhammed’in Şamanist unsur olarak değerlendirdiği tahta kılıcı İslâmileştirmeye yettiğini söylemektedir (Ocak 2012: 180).

Kendisinde “tahta kılıç” bulunan velilerden biri de Abdal Musa’dır. Yesevi halifelerinden

kabul edilen ve Bektaşî geleneğine mensup olan Abdal Musa'nın dört arşın uzunluğunda bir tahta kılıcı olduğu, Geyikli Baba ile birlikte bu kılıçla kahramanlıklar gösterdiği Köprülü ve Hammer gibi araştırmacıların eserlerinde kayıtlıdır (Güzel 1999: 42). Ayrıca Vilayetname-i Abdal Musa'ya göre Umur Beğ, Abdal Musa'nın kerametlerini görüp müridi olmuş, şeyhinden "gazi" unvanını almış, kendisini Rumeli'ne fetihlere yollayan şeyhinden bir yadigâr istemiş, Abdal Musa da ona Kızıl Deli Sultan'ı yoldaş vermiştir. İşte bu esnada Abdal Musa, Kızıl Deli Sultan'a bir tahta kılıç hediye etmiştir: "*Abdal Musa Sultan çağırıp bir ağaç kılıç sundu. Kızıl Deli Sultan aldı, öpdü başına kodu. Andan sonra yürüdiler.*" (Güzel 1999: 88, 118) Abdal Musa'nın Kızıl Deli Sultan'a ağaç kılıç verdikten sonra Boğaz Hisarı'nı fethetme gönderişi ve daha sonra da "*Rumeli'ni size verdim, önünüze kimse durmasın*" şeklindeki sözleri, "tahta kılıç"ın fetih ve irşat anlamındaki gücünü gösteren ifadelerdir (Güzel 1999: 118). Bu rivayet ve bilgilere uygun olarak devrinde Evliya Çelebi'nin konuk olduğu ve II. Mahmut zamanından kapatılan Abdal Musa tekkesine ait eşyalar arasında *beşgen tahta kılıcının* da yer aldığı bilinmektedir (Güzel 1999: 37-38).

Bu menkıbelerdeki bilgilerden bazıları şiirlere de geçmiştir. Doğan Kaya'nın bir cönkten aktardığı Şah Hatayî'ye ait bir dörtlükte Şah Seyyid Ali'nin "tahta kılıc"ına gönderme vardır:

*"Rum ilin feth etti Öğürçük Veli
Tahta kılıç tutar o bânın eli
Erenler serveri Şah Seyyid Ali
Zâhirde bâtında sen imdad eyle" (Kaya 2002)*

Pakî mahlâsı kullanan bir şairin söylediği nefeste de Seyyid Ali Sultan'ın tahta kılıcından söz edilir:

*"Gelibol'dan geçti Hakk'a dayandı
Tahta kılıç al kanlara boyandı
Burhanın görenler geldi inandı
Eşiğine Seyyid Ali Sultan'ın" (Koca 1990: 894-895)*

Aynı biçimde Geda Muslî'nin Hz. Ali'den başlayarak Anadolu erenlerini anlattığı bir şiirinde de Zülfikar ile ağaç kılıç arasındaki ilinti dikkat çekmektedir:

*"Erenler serveri ol pîrim Ali
Ser-çeşme olmuştur Urum iline
Ağaçtan Zülfikar ol gerçek veli
Ol dem tekbir oldu pîrin beline" (Kaya 2002)*

Türk gazi-dervişlerinde ortak bir motif olan tahta kılıçla ilgili olarak ayrıntılı bilgiler Ahmet Yaşar Ocak'ın eserinde mevcuttur. Birkaç örnekle konuyu zenginleştirelim. Hacı Bektaş'ın Sarı Saltık dışında tahta kılıç kuşattığı bir başka halifesi de Hacım Sultan'dır. Hacı Bektaş Veli, daha önce Ahmed Yesevi tarafından kendisine kuşatılan tahta kılıcı Germiyan iline yerleşmek üzere

Sulucakaraöyük'ten ayrılmak üzere yola çıkan Hacım Sultan'ın beline kuşatmıştır. Hacım Sultan, kılıcı denemek için bir dervişin katırına çalınca katır iki parçaya bölünmüştür (Ocak 2012: 266).

Gelibolulu Mustafa Ali'nin tespit ettiği Emir-i Çin Osman menkıbesine göre de Türkistan'da Emir-i Çin Osman, şeyhi Ahmed Yesevi'nin verdiği tahta bir kılıçla Çin diyarına musallat olan bir ejderhayı öldürmüş ve Müslümanları bu ejderhadan kurtarmıştır (Ocak 2012: 181).

Şeyhlerince tahta kılıçla kuşanıp kâfirlerle veya ejderha gibi olağanüstü varlıklarla savaşan Bektaşî velileri, tarih itibarıyla XIII.-XV. yüzyıllarda yaşamış olarak kabul edilmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki bu kişilerin nefisle mücadele yani velayetleri yanı sıra gazilik nitelikleri de mevcuttur ve bu nitelik zamanla arka plana düşecektir. Nitekim evliya menâkıbnamelerinde gördüğümüz "tahta kılıç" ile savaşma motifi, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını anlatan ilk devir anonim Osmanlı tarihleri, kronikleri ve vekayinamelerine de girmiştir (Ocak 2012: 141). Bu da bize bu gazi dervişlerin çoğunun ilk devir Osmanlı fetihlerine katılmış kişiler olduğunu göstermektedir. Mesela anonim bir Osmanlı tarihinde anlatıldığına göre Menteşe taraflarında bir "üryan derviş" bölgeyi elindeki tahta kılıçla fethetmiş, bölge halkının bir kısmını öldürmüş, bir kısmını da Müslüman yapmıştır. Ahmet Yaşar Ocak'ın da dediği gibi Osmanlı'nın ilk fetihleri döneminde hudutlarda savaşan ve isimleri bilinsin ya da bilinmesin pek çok "heterodoks" dervişin varlığı bir gerçekliktir ve tahta kılıç da bu gazi-dervişlerin sembolü olarak öne çıkmış bir gaza gereçidir (Ocak 2012: 182).

Ahmet Yaşar Ocak'ın İslâm öncesi inanç motifi olarak Şamanizm kökenli gördüğü "tahta kılıçla savaşmak" motifi, Menâkıb-ı Hacı Bektaş Veli, Vilâyetnâme-i Hacım Sultan ve Vilâyetnâme-i Abdal Musa'da değişik kerelerde geçmektedir (Ocak 2012: 179, 283). Ayrıca Şeyh Bedreddin'in de tahta kılıç kuşanan bir müridinin olduğu (Ocak 2012: 181), Koçu Baba, Garip Musa gibi yerel velilerin de tahta kılıçlı olduğu bilinmektedir (Er 2011). Macaristan'da türbesi bulunan Gül Baba'nın da bir tahta kılıca sahip olduğu ve bu kılıcın Budin'deki türbesinde mevcut olduğu kaynaklarda kayıtlıdır. 1855 yılında türbe içinde bir halı, bir tahta kılıç ve üzeri motifli iki taş bulunmaktaymış. Fethedilen kale ve şehirlerde geleneğe göre imam, Cuma günleri tahta kılıca dayanarak hutbesini okurmuş. Bu sebeple tahta kılıç türbede asılı halde durmuş (Saraı 2004).

İlk ve erken dönem gazalarına çıkan gazi-dervişler dışında, bilhassa Alevi-Bektaşî çevrelerindeki diğer veliler için de tahta kılıç motifinin söz konusu edildiği gözlenir. Mesela Kırıkkale'nin Hasandede köyüne adını veren veliyle ilgili olarak anlatılan bir menkıbe şöyledir: Bir gün Hacı Bektaş Veli'ye kendinden sonra büyük bir mürşidin gelip gelmeyeceği sorulmuş, o da geleceği cevabını vermiş. Kendisine bu mürşidin alameti sorulan Hacı Bektaş Veli, önünde duran tahta kılıcı gösterip "gelip bunu alacaktır" demiş. Nitekim Balım Sultan zamanında Hacı Bektaş Tekkesi'ne gelip doğru kılıca yönelen bir zata, durumdan haberdar olan Balım Sultan tahta kılıcı vermiş. Bu kılıcı alan zat, Hasan Dede imiş (Ocak 2012: 182).

Bu menkıbeleri değerlendiren Ahmet Yaşar Ocak, tahta kılıcın mürşitlik alameti sayıldığını, ancak mürşitlik mertebesine erişenlerin tahta kılıç taşıyabilecekleri sonucunu çıkarmaktadır. Bütün dervişlerin tahta kılıçlı olduklarına dair bir işaret olmadığını belirleyen Ocak, bu hakkın Ahmed Yesevi, Hacı Bektaş, Hacım Sultan ve Kızıl Deli gibi büyük şeyhlere has görüldüğünü vurgulamaktadır (Ocak 2012: 182). Menkıbelerden de anlaşılacağı gibi Ahmed Yesevi-Hacı

Bektaş Veli'den başlayıp Abdal Musa, Kızıl Deli, Hacım Sultan gibi ellere geçen tahta kılıcın belirli bir silsile izlediği ve Hasan Dede adındaki yerel sayılabilecek bir veliye kadar uzandığı anlaşılmaktadır.

Her ne kadar mürşitlerin tahta kılıç taşıma ayrıcalığıyla öne çıktıkları görülmekteyse de alelade dervişlerin de tahta kılıç taşıdıklarına dair kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Arap kaynaklarına göre bellerine takılı olarak tahta kılıç taşıyan dervişler arasında Barak Baba ve yanındaki dervişler, Abdal veya Baba lâkaplı dervişler ile Kalenderî dervişleri önde gelmektedir (Ocak 2011: 196, 205; Ocak 1992: 162). Mesela bunlardan biri Abdal Murad'dır. Diğer Rum abdalları gibi "tahta kılıç" taşıyan ve Bursa'nın fethinden sonra şehrin yakınındaki bir tepedeki zaviyesinde genellikle münzevi bir hayat yaşadığı, sık sık gazalara katıldığı belirtilen Abdal Murad'ın Osmanlı beyliği topraklarına gelen Babaî hareketine mensup gazi-dervişlerden biri olduğu sanılmaktadır (Ocak 2011: 213; Köprülü 1976: 254).

Bu kısımda son olarak tahta kılıcın Bektaşilerde simgesel boyutta kullanımı üzerine bir örnek uygulamaya değinmek istiyoruz: Bektaşilerde Bektaşî ahlâkına uymayan, suç işleyen kişilere önce rehber, sonra da mürşit ihtarda bulunur, öğüt verir. Eğer yine dinlemez ve suçunda devam ederse meydan açıldığı bir gün mürşit kendisini muhipler huzurunda hafif bir ihtarla terbiye eder. Bu da fayda etmezse meydan taşı üzerinde kendisine tahta kılıç veya temsili olarak bir değnek hafifçe sırtına değiştirilerek ceza verilir. Bu bir sembolik dövme eylemidir, ancak o meydana çıkıp da böyle bir sembolik işleme uğramak oldukça etkili bir uygulamadır. Bektaşilerde bu uygulamaya "tarik urmak" veya "tercüman urmak" derler (Noyan 1977).

Tahta kılıç inancına bağlı kimi uygulamalar son yıllara kadar devam edegelmiştir. Mesela Çankırı'nın Kullar köyündeki Kara Dede mescidinde bulunan bir tahta kılıcın yağmur duası ritüelinde ıslatılmak suretiyle kullanıldığı görülmekte, ayrıca bu kılıcın Birinci Dünya Savaşı örnek gösterilerek savaşlara gittiği, kanlı olarak geri döndüğü de rivayetler arasında yer almaktadır (<http://www.kullar18.com/kara-dede-ve-tahta-kilic>). Ayrıca Alev-Bektaşî kültüründe tahta kılıç ile ilgili olarak saydıklarımızın dışında daha pek çok inanış ve uygulama mevcuttur (Bk. Er 2011).

İstanbul'un Fethinde "Tahta Kılıç" Efsanesi

1894 yılında yazılmış *Constantinopolis Folkloru* kaynaklı bir Rum efsanesine göre İstanbul kuşatıldığı zaman Tanrı, Agapios adlı bir keşişe melekleri vasıtasıyla bir "tahta kılıç" göndermiş ve bu kılıcı Bizans imparatoru Konstantinos Paleologos'a vermesini söylemiş. Keşiş Agapios, ilahî emre uyararak Türklerin İstanbul'u almasına engel olabilecek derecede manevî kuvveti olan tahta kılıç ile Bizans İmparatoru Konstantinos Paleologos'a gitmiş. Kılıcı ona götürerek bununla düşmanları olan Türkleri yok etmesini istemiş. Bizans İmparatoru kılıcı alıp bakmış, tahtadan yapılmış bir kılıç olduğunu görünce öfkeyle "Benim elimde Davut'un her savuruştta dört mızrak boyu uzayan olağanüstü kılıcı var. Bu tahta kılıç ne işe yarar!" diyerek keşişi azarlamış ve saraydan kovmuş. İmparatorun bu tutumuna kırılan keşiş, doğru Fatih Sultan Mehmet'in huzuruna çıkmış, kılıcın hikâyesini genç padişaha anlatmış, kılıcı takdim etmiş. Genç padişah, bu kutsal armağanı büyük bir sevinçle kabul etmiş. Kısa bir süre sonra bu kılıcın manevî gücüyle de İstanbul'u fethetmiş, "Fatih" olmuş (İstanbul Efsaneleri 2005: 21; Aslan 2008: 82-83).

Bu efsaneden de görüleceği üzere "tahta kılıç" motifi, Hıristiyan-Bizans anlatılarında da

Tanrı'nın kılıcı olarak manevî ve kutsal bir değerle birlikte anılmaktadır. Bizans kaynakları fethi, İmparator'un manevî zayıflığıyla yorumlanmaktadır.

Tahta Kılıç Eğretilmeleri

Çelik kılıç nasıl eğretilenip malzemesi tehlikesizlik üreten “tahta kılıç” biçimini almışsa tahta kılıç da eğretilenmiş, oyuncaklaşmış, talim malzemesi olmuş, deyimleşmiş, hatta masal ve fıkra kahramanlarının nesnesi olarak bile kendine yer bulmuştur. Yani kılıcın simgeleşmesinin bir başka boyutu da dindışı/kutsaldışı alanda gerçekleşmiştir.

Oyun Aracı/Oyuncak Olarak Tahta Kılıç: İstanbul'da oyuncak imalatının merkezi Eyüp olması dolayısıyla oyuncaklar için genellenmiş bir ifade olarak “Eyüp Oyunağı” kavramı kullanılmış. Ahmet Rasim'in yazdığına göre bu el yapımı oyuncaklar arasında en çok ilgi görenlerden birisi “tahta kılıç”tır (Pakalın 1993a: 579). Oktay Rifat, “Ben Değilim” başlıklı şiirinde tahta kılıç oyuncuğundan söz eder.

“Nerde tırtıllı küpeli uçurtmam

Tahta kılıcım borazanım

Bu resimler bana benzemiyor

Ben mutlaka başka insanım” (Oktay Rifat 2014: 98)

Bugün dahi erkek çocukların kullandığı oyuncakların başında teknolojinin gelişmesiyle birlikte çeşitli maddelerden imal edilmeye başlanmış olan kılıçların geldiği malumdur.

Spor ve Eğitim Aracı Olarak Tahta Kılıç: Tahta kılıçla doğrudan alâkası olmamakla birlikte bir savaş eğitimi işlevi taşıyan matrakbazlık adı verilen oyunda kullanılan üzeri deri kaplı değnek de, yani matrak da zaman zaman kılıç yerine kullanılmıştır (Pakalın 1993b: 422). Antik Roma'da gladyatörlerin de eğitimlerinde “rudis” adı verilen tahta kılıçlar kullandıkları, gösteri amaçlı olarak arenaya çıkanların da tahta kılıç kullandıkları, 25-40 arası dövüşten başarıyla çıkan veya üç yıl hayatta kalmayı başarabilen gladyatörlerin ise sürekli tahta kılıç taşıma ayrıcalığına ve onuruna sahip oldukları bilinmektedir (Uzunaslan 2005). Japonların geleneksel sporları arasında da “kendo” ve “naginata” adı verilen tahta kılıçlarla oynanan oyunları vardır (Bk. Musashi 1993).

Seyirlik Oyunlarda Tahta Kılıç: Meddahların “çevgan” da denilen sopa kullanışları gibi ortaoyununda da oyuncuların tahta kılıç ve sopa kullandıkları görülür. Tahta kılıcın bir aksesuar olarak kullanıldığı yerlerden biri de Orta Oyunu'dur. Orta Oyunu'nda Pusatçı veya Paskal adı verilen güldürücü kişi, çeşitli gereçlerin yanı sıra tahta kılıç da kullanarak maskaralık eden bir soytarıdır (Pakalın 1993b: 782). İran Azerbaycanında Nevruz'da oynanan Köse oyununda da Köse rolünü üstlenen kişinin elinde tahta kılıç bulunmaktadır (And 2012: 324). Yunanistan'da ve Ege adalarındaki kimi dramatik köylü oyunlarında da görülen “tahta kılıç”, Bulgar köylü tiyarusu türlerinden Kuker oyununda da görülür. Bu oyunda “berberient” denilen ve elindeki tahta kılıçla insanları tıraş eden bir berber önemli bir rol üstlenmektedir (And 2012: 109, 313, 338).

Masallarda Tahta Kılıç: Keloğlan ile Devler masalında Keloğlan'ın kendine bir tahta kılıç

yonttuğu, bu kılıçla öldürdüğü on sineği kastederek kılıcının üstüne “Bir vuruşta on arslan öldüren Keloğlan” yazdirdığı masal en bilinenidir (Alangu 1990: 7-11). Gerhard Doerfer’in İran’daki Türklerden derlediği masallar arasında da hile unsuru olarak kullanılan “tahta kılıç” motifi yer almaktadır (Doerfer 1987). Ayrıca Azerbaycan’da “Tahta Kılıç” adlı bir masalın kahramanının adı da Tahtakılıç’tır (Seyidov 1983: 18-20).

Ebû Hayye Fıkralarında Tahta Kılıç: Türk fıkra tiplerine bağlı anlatılarda rastlanmayan “tahta kılıç” motifi, VIII. yüzyıl Arap şairlerinden Ebû Hayye en-Nümeyrî’ye bağlı olarak anlatılan fıkralarda yer almaktadır. Buna göre onun fıkralarının bir kısmı tahta kılıcıyla ilgilidir. Ebû Hayye’nin “lüâbü’l-meniyye” adını verdiği, bir tahta parçasından ibaret kılıcıyla gösterdiği kahramanlıklarını anlatan fıkraları ise ayrı bir özellik taşıyor (Kılıçlı 1994).

Deyimlerde Tahta Kılıç: “İp üzengi, tahta kılıç” deyimini, bazen ayrı ayrı kullanılsa da genellikle birlikte kullanılan bir deyimdir. Eski bir süvari deyimini olarak kabul gören bu tabir, şüphesiz en çok savaşlarda yokluğu ifade etmek üzere kullanılır. Bazen “ip üzengi, tahta teber” şekline giren deyim, muhtemelen çocuk oyunlarından aktarılmış olmalıdır. Zira deyim kökeninde çocukların değneği at, ipi üzengi yapmaları ve ellerine aldıkları tahta çubukları da kılıç yerine kullanmaları yatmaktadır. Bu deyimde üzeninin de, kılıcın da malzemesi olan demir yerine yoksulluk işareti olarak ip ve tahtanın kullanılmasına vurgu vardır. Bu çerçevede bir yandan umursamazlık ve beceriksizliği ifade eden bu deyim öte yandan sefalet ve yoksulluğu da anlatır. Ancak deyimde zor anlarda ihtiyaçları karşılamak üzere bir yaratıcı düşüncenin varlığı da saklıdır. Deyimin Türk şiirinde özgün bir kullanımını örneklemek istiyoruz. Fazıl Hüsnü Dağlarca “İstiklal Savaşı” adlı şiir kitabında bu deyimini şu şekilde kullanır.

“Nasıl sığımış şu urbalar altına Allahım,

Köy köy, ağaç ağaç, boy boy acı.

Süvariler: 3’ün Zekeriya, Dursun, Osman

- Buyur!

İp üzengi ama dadaş’ım, kılıç tahta değil

Yürekten eğerin, palan ve tasman.

Ve 1 ‘inci Süvari Alayı Ahmet

- Buyur!” (Dağlarca 1951: 48)

Siyasî Terminolojide Tahta Kılıç: “Tahta kılıç” motifi zamanla bir siyaset tarzının da adı haline gelerek deyimleşmiştir. Mesela Gandi’nin İngilizlere karşı izlediği politika, “tahta kılıç siyaseti” olarak kabul görmüştür.

Sonuç

Tahta kılıç motifi gerek şamanî gerekse dinî anlamda çok eski köklere sahiptir. Bu çerçevede çelik kılıç ile tahta kılıç eş zamanlı fakat farklı işlevli olarak varlığını sürdürme gelmişlerdir. Bu bir ikiliği de ifade eder. Yani nasıl şaman ile savaşılar farklı kılıçlar kullanmışsa gelişen zamanlarda da gazi-dervişler tahta kılıç kullanırken gaziler, akıncılar çelik kılıç kullanmayı sürdürmüşlerdir. Ancak gerçek fetih aracı daima “tahta kılıç” sayılmıştır.

Âşığın sazı şehre gidilince nasıl bir meddah değneğine dönüştüyse alpin çelik kılıcı da tahta kılıca dönüşme eğilimine girmiştir. Mehmet Kaplan’ın tip tasniflerinden hareket ederek söyleyecek olursak alp tipinin silahı “çelik kılıç” iken gazi-derviş tipinin silahı “tahta kılıç”a dönüşmüştür. Ancak tahta kılıç, genellikle “kolonizatör” ve “heterodoks” dervişlerin kullandığı bir gerçek olarak bilgelik ve hikmet simgesi olarak öne çıkmıştır.

Tahta kılıç ağaçtan yapılmış olduğundan kozmik ağacı sembeler ve ağaçta bulunan evrensel değerleri temsil eder. Şamanın davulunu hayat ağacının tahtasından yaptığı varsayıldığı için kılıcın bütün semgesel değerleri ağaçla birleşerek “tahta kılıç”ın değerlerini oluşturur. Şüphesiz ki “tahta kılıç”ın hammaddesi olarak ağacın ezeli anlamdaki kutsiyetini de göz ardı etmemek gerekir. Elbette tahta kılıcın hammaddesi ağaçtır ve ağaç “hayat ağacı”ndan başlayarak ebedî dönüş mitosunu besleyen en temel kültürlerden biridir. Tahta kılıcı bu anlamda yeni bir uygarlığın diğerini yok etmeden kurulması işleviyle ele almak ve evrensel görmek elbette mümkündür (Bk. Bergil 1997). Ancak ağacın ve kılıcın Türk kültür tarihindeki özgün yerini, yani ağaç ile kılıç imgelerinin birleşim alanının oluşturduğu algıyı, Anadolu ve Rumeli’nin fethinin tarihsel önemi içindeki işlevini düşündüğümüzde bu evrenselliğin Türk kültüründeki ağırlık noktası itibarıyla değerini düşürmediğini de unutmamak gerekir. Yani tarih, ağaç ve kılıç ilişkisi bağlamında Türklerin serüvenine uygun bir birikim oluşturmuştur, diyebiliriz. Bu birikimin en yoğunlaştığı dönem ise bilhassa Yesevi-Hacı Bektaş Veli çizgisindeki alperenler, gazi-dervişlerdir ve ne yazık ki İstanbul’un fethini bu hususta da milat olarak alabilir ve sonrasında motifin zayıfladığını öngörebiliriz.

Tahta kılıç, semgesel olarak “savaşı” çelik kılıçtan “barışı” yanılla da farklılaşır. Çelik kılıç; küfür, şer ve kötülükle savaşa mecburiyeti ifade ederken “tahta kılıç” barışı tercih etmenin mesajını taşır. İlk bakışta tehlikesizliği telkin ediliyle barış ve hoşgörüyü veya en azından düşmana fırsat tanımayı telkin edici bir geçittir.

Tahta kılıç irşat, ikna ve terbiye kavramını sembolize ederken öte yandan ikna ve irşada yanaşmayanlar için demir kılıç gibi ve fakat kerametle can alıcı olabilmektedir. Tahta kılıç, düşmanı öldürüp toprak fethinin değil gönüllerin fethinin sembolüdür.

Çelik kılıç, zahîrîdir, kaba kuvveti temsil eder; tahta kılıç batınîdir, manevî gücü sembeler. Her ne kadar Şamanist kökene yaslanırsa da tahta kılıcı Bektaşiler arasında canlı ve diri tutan temel unsur Ahmed Yesevi’den bu yana gelen “tîğ-i bâtin” anlayışı ve bu anlayışın Hz. Ali’nin kılıcı Zülfikar’a yüklenen batınî anlamla ilişkilidir.

Tahta kılıç ile onu taşıyan arasında bir ters orantı olarak denklik kurulur. Yani tahta olmasına bakmadan bu kılıca sahip olmak ve kullanmak bir yiğitlik mertlik, onur gerektirir, tasavvufî

anlamda mürşitlik gerektirir veya terki terk seviyesinde bir hiçliğe ulaşmak icap eder.

Bildirimizi alıntı ifadelerle bitirmek istiyoruz: Dede Korkut Kitabı'nda "Çalup keser öz kılıcı muhannetler çalınca çalmasa yig. Çalabilen yiğide ok-ile kılıçdan bir çomak yig" sözleriyle paralel olarak Mevlana'nın Mesnevi'sinde "Erlük, erkeklik olmadıktan sonra hançerin ne faydası var; yürek olmadıktan sonra miğfer fayda vermez ki. Turalım, Ali'nin Zü'l-fekaar'ı miras kaldı sana; Tanrı Arslanı'nın kolu eli varsa sende, göster kendini." sözleri aslında nesnenin değil insanın önemini işaret eder. Ya da Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Ahmet Yesevi'yi anlattığı romanında söylediği gibi "Keskin çelik kılıçların açmak zorunda kaldığı yaraları tahta kılıç kuşanmışlar sarmalıdır ki gidilen yerlerde kalıcı olunabiline!" (Sepetçioğlu 2002: 527).

KAYNAKLAR

- Tahir ALANGU (1990). *Keloğlan Masalları*, İstanbul: Afa Yayıncılık (2. Bs.).
- Metin AND (2012). *Oyun ve Bügü Türk Kültüründe Oyun Kavramı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (3. Bs.).
- Ferhat ASLAN (2008). *Tılsımlı Şehir İstanbul*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Fuzuli BAYAT (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Mehmet Suat BERGİL (1997). "Geçmişte "Tahta Kılıç" Simge-Nesne'si ve Mitolojik Bağlamdaki Evrensel Boyutu", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyonunu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 125-133.
- İbrahim CANAN (ty). *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, 13. Cilt, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ethem CEBECİOĞLU (2009). *Tasavvuf Terimler ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Kitabevi yayınları (5. Bs.).
- Fazıl Hüsnü DAĞLARCA (1951). *İstiklâl Savaşı -Samsun'dan Ankara'ya-*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Jared DIAMOND (2010). *Tüfek, Mikrop ve Çelik İnsan Topluluklarının Yazgıları*, Ankara: TÜBİTAK (21. Bs.).
- Gerhard DOERFER (1987). "İran'da Türkler", *Türk Dili*, LIV (431): 242-251.
- Piri ER (2011). "Alevi-Bektaşî Geleneğinde Tahta Kılıç Motifi", *VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri (27-Haziran-1 Temmuz 2006 Gaziantep)*, Ankara: Kültür Bakanlığı (e-Kitap), s. 1-10.
- Kemal ERASLAN (1983). *Ahmed-i Yesevî Divân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Muharrem ERGİN (1989). *Dede Korkut Kitabı I Giriş Metin Faksimile*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları (2. Bs.).
- James G. FRAZER (2004). *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökenleri I*, Çeviren: Mehmet H. Doğan, İstanbul: Payel Yayınları (2. Bs.).

- Orhan Şaik GÖKYAY (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.
- Abdülbâki GÖLPINARLI (1985a). *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi I*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi (3. Bs.).
- Abdülbâki GÖLPINARLI (1985b). *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi V*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi (3. Bs.).
- Abdülbâki GÖLPINARLI (1992). *Mevlânâ Celâleddin Divân-ı Kebîr VI*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Abdurrahman GÜZEL (1999). *Abdal Mûsâ Velâyetnâmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Abdülkadir İNAN (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İstanbul Efsaneleri (2005). Focus Popüler Bilim Ve Kültür Dergisi Temmuz 2005 Sayısı Eki.
- Veled İZBUDAK (1995a), *Mevlâna Mesnevi I*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Veled İZBUDAK (1995b), *Mevlâna Mesnevi V*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Seyit Ali KAHRAMAN-Yücel DAĞLI (2008). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul 1. Cilt 2. Kitap*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, (5. Bs.).
- Doğan KAYA (2002). "Sivas Kaynaklı Cönklerde Kızıldeli", *Uluslar Arası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi*, Ankara: 511-526.
- Mustafa KILIÇLI (1994). "Ebû Hayye en-Nümeyn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 10. Cilt, s. 157.
- Turgut KOCA (1990). *Bektaşî Alevî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul: Maarif Kitaphanesi ve Matbaası.
- Mehmet Fuad KÖPRÜLÜ (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Miyamoto MUSASHI (1993). *Beş Çember Kitabı*, Çev. Sibel Özbudun, İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Bedri NOYAN (1977). "Bektaşilikte Kullanılan Deyimler II", *TFA*, 28(331): 7900-7902.
- Ahmet Yaşar OCAK (1992). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ahmet Yaşar OCAK (2002), *Sarı Saltık Popüler İslam'ın Balkanlardaki Destanî Öncüsü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ahmet Yaşar OCAK (2011). *Babaîler İsyanı Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ahmet Yaşar OCAK (2012). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları (9. Bs.).
- Mehmet Zeki PAKALIN (1993a). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mehmet Zeki PAKALIN (1993b). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

-
- Mehmet Zeki PAKALIN (1993c). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
 - Wilhelm RADLOFF (2008). *Türklük ve Şamanlık*, İstanbul: Örgün Yayınevi.
 - Oktay RİFAT (2014). *Bütün Şiirleri I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (3. Bs.).
 - İsmail Tosun SARAL (2004). "Gül Baba ve Tahta Kılıcı," *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (31): 245-256.
 - Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU (2002). *Yesili Hoca Ahmed (Aydınlığın Mührü)*, Ankara: Yeni Avrasya Yayınları.
 - Mireli SEYİDOV (1983). *Azerbaycan Mifik Tefekkürünün Qaynaqları*, Bakı: Yazıcı Neşriyyat.
 - Zeki Velidi TOGAN (1981). *Umumî Türk Tarihine Giriş Cild I En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları (3. Bs.).
 - Abdurrahman UZUNASLAN (2005). "Antik Roma'da Gladyatör Oyunları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (12): 15-58.
 - <http://www.kullar18.com/kara-dede-ve-tahta-kilic> (Erişim tarihi: 18.11.2017)